

IV. Direktør N. Rygg's tale på Norges Banks representantskapsmøte 17. februar 1930.

Jeg skal begynne med noen ord om den utvikling i Norges Banks virksomhet i 1929 som tallene gir uttrykk for.

Jeg tar først utlånene. Der er endel nedgang, alt i alt ligger de ved årets utgang omkring 30 millioner lavere enn ifjor, og man må også regne med at der fremdeles vil bli noen reduksjon fremover. Dette strider ikke mot hvad der blev sagt i min oversikt ifjor, da jeg kom inn på Norges Banks lånevirkosomhet — som bankenes bank og som direkte långiver til almenheten. Norges Bank kan ikke innskrenke sig til å være bankenes bank. Kredittvirksomheten må, selv om den legges an med normale forhold for øie, avpasses efter tidens krav. Den direkte lånevirkosomhet må, blev det sagt, fortsettes og antagelig utvides. Den blir for øvrig høist forskjellig i de enkelte dele av landet, og bestemmes bl. a. av den kreditt som er disponibel gjennom andre institutter. Der er dele av landet, hvor Norges Bank er blitt det avgjørende kredittorgan, som i Nord-Norge. Ellers trer den inn for å utfylle den forhåndenværende bankkreditt, alt efter forholdene på hvert sted. Når man ser på bevegelsen fra år til år må man være opmerksom på at der fremdeles er adskillig å avvikle, først og fremst i forbindelse med de likviderende banker, således at en nedgang i totalsummen kan finne sted, til tross for at den egentlige levende forretning vokser i omfang.

Jeg betonet den gang, at Norges Banks virksomhet skal komme det hele land til gode, og fortrinnsvis gjennom våre avdelinger rundt i landet. Til sine tider vil utlånene i de større sentrer, hvor kapitaltilgangen er mere rummelig, forbigående kunne gå op, men efterhånden som de normale forhold trer inn igjen, vil tyngdepunktet mere og mere ligge på avdelingene rundt omkring i landet, således at hovedstaden kun vil opta en forholdsvis beskjedent del av den samlede portefølje, og særlig gjelder dette for de direkte lån til næringslivet.

Mens utlånene er gått ned er beholdningen av verdipapirer gått op fra 9,3 mill. kr. til 27 mill. kroner.

Folioinnskuddene viser nedgang like overfor 1928 og ennu mere om man sammenligner med 1927 og 1926. Tallene er lavere, men på den annen side også jevnere.

Det er en naturlig følge av denne sammentrekning, at driftsresultatene kommer til å vise lavere tall. Nettooverskuddet — efter fradrag av omkostninger og utgifter til seddelfabrikasjonen — utgjorde i 1929 kr. 8 265 269,87 eller 3 mill. kroner mindre enn året forut. Dette beløp er av representantskapet besluttet anvendt på følgende måte :

Der deles ut det samme utbytte til aktionærene som vanlig nu i en rekke år — 8 %, eller kr. 2 800 000,00. Statens andel i overskuddet utgjør kr. 700 000,00. Vi dekker tapene ved underslagene i Fredrikstad og Gjøvik (uten fradrag av hvad der kan ventes refundert) kr. 650 000,00. Der overføres til bankens bygningsfond kr. 250,000,00. Og endelig anvendes resten kr. 3 865 269,87 som avsetning til tap; derunder er innbefattet de beløp som efter våre avdelingers og vår bedømmelse må avskriyes nu, samt videre en del tap som vi anser som mulige i de nærmest følgende år.

Man må gjøre regning med at nettooverskuddet av bankens drift i de nærmeste år vil gå ennu noget ned som en ganske normal utvikling.

Seddelomløpet har i året holdt sig meget stabilt med de vanlige svingninger efter sesongene. Men alt i alt er der en svak nedadgående tendens, og denne langsomme tendens

må også antas å fortsette i nogen tid. Alt i alt ligger seddelomløpet noget lavere enn i fjoråret, omkring 306 millioner i gjennemsnitt mot 313 mill. kr. i 1928.

Siden 1920 er seddelomløpet gått ned med omkring $\frac{1}{3}$. På den annen side er dekningen uforandret, idet gullbeholdningen praktisk talt har den samme høide som maksimaltallet under krigen. Herav følger at dekningsprosenten etterhånden er blitt meget høi. Man har undgått gullforsendelser, idet Norges Bank stadig holder en beholdning av valuta som støtpute, og denne beholdning har vært såvidt stor, at der selv under anspente perioder er blitt tilbake en viss minimalbeholdning, hvorved gullforsendelser har kunnet undgås. Vår gullbeholdning utgjorde i prosent av det gjennomsnittlige seddelomløp i 1929 48, men hertil kan legges våre tilgodehavender i utlandet, heri innbefattet utenlandske verdipapirer, der jo også kan anses som en dekning og også tidligere for størstedelen tjente som legal dekning. Denne valutabeholdning svinget i året mellem $31\frac{1}{2}$ million som minimum og 66 millioner som maksimum, m. a. o. mellem 10 og 20 % av seddelomløpet. Man kan si at dette bankmessig sett ikke er helt rasjonelt, idet dekningen blir for høi, og det vil utvilsomt stemme med bestrebelsene for å økonomisere med gullet i det internasjonale kredittliv om man etterhånden bringer dekningen noget ned. Men selv om dekningen skulde anses for å være noget overflødig, har vi dog holdt den så høit oppe av hensyn til den sikkerhetsfølelse det gir.

Året faller for øvrig i to deler — de tre første kvartaler for sig og det siste kvartal av året. Det var utenfra kommende innflydelser som gjorde sig gjeldende, og de kom også til å virke på vårt marked. Frankrike trakk inn på sine store tilgodehavender i utlandet, og dette førte til en betydelig import av gull. Men den viktigste faktor i årets utvikling var hausse-spekulasjonen i Amerika, som fortsatte også i 1929 og tok et veldig omfang, inntil sammenbruddet inntrådte i oktober måned. Der blev notert meget høie rentesatser i New York. Dette ledet til en sterk tilstramning på pengemarkedet i Europa, Bank of England blev i de tre første kvartaler tappet for 23 millioner pund sterling i gull. Amerika trakk til sig store beløp av disponible midler. Rentenivået i Europa viste stigende tendens. Det blev et år med et meget urolig diskontomarked. Diskontosatsene gikk opover inntil Bank of England i september gikk op til $6\frac{1}{2}$ %. Disse skritt, hvis hensikt var å stanse utstrømningen og trekke penger tilbake til Europa, virket effektivt og hurtig. Sterlingkursen bedredes i forhold til dollars. Store beløp som var demmet op i New York, blev atter frie. Markedet blev betydelig lettet og slutten av året karakteriseres ved nedsettelse av diskontoen til en rimelig høide.

Som nevnt fikk man meget høie rentesatser. Man kom snart op i en sats for konto-innskudd på en måned av mellem 5 og 6 % og om høsten like op til $6\frac{1}{2}$ %, og der var lett adgang til ved plasing å opnå ennu høiere satser. Engelske Treasury Bills begynte året med $4\frac{1}{4}$ %, men steg stadig opover til vel $6\frac{1}{4}$ % i begynnelsen av oktober. Dette virket også inn på det norske kapitalmarked, idet man fant en tillokkende plasing for korte penger. Våre bankers plasinger i utlandet øket fra mars til september med henimot 50 mill. kroner og også på annen måte blev midler trukket vekk fra det hjemlige marked.

Efter gjenoptagelsen av gullinnløsningen i Norge i 1928 kom valutamarkedet inn i stabile forhold. Det har også hatt den betydning at bankene nu holder en del av sine likvider i utenlandsk valuta, hvilket bare er en fordel, om enn dette i overgangstiden kunde volde noget besvær.

Også i 1929 må utviklingen på valutamarkedet i det store og hele sies å ha vært tilfredsstillende. At markedet er preget av stabilitet, utelukker ikke at det kan stille sig ujevnt, idet tilgang og efterspørsel ikke til stadighet svarer til hverandre. Vi får perioder med store krav og andre med rikeligere tilgang. Dette står jo i nær sammenheng med næringslivets gang, som har til dels sterk sesongmessig karakter.

Vår eksport viste i 1929 høie tall og det gjelder vår utenrikske omsetning i det hele. Underskuddet i handelen med utlandet gikk ned. Efter den oversikt vi har over valutaomsetningen kan man si at tilgangen var ganske rikelig og dekket årets behov. Tilgangen av valuta fra kunder til bankene var større enn året før, og behovet var omtrent det samme. Dette er så meget mere tilfredsstillende som de store skibsbestillinger i utlandet for norsk regning holdt

borte fra markedet betydelige kapitaler og som også de høie rentesatser i utlandet uvilkarlig førte til at andre tilgodehavender optjent i utlandet blev stående ute.

Det er ennå for tidlig å stille op den samlede betalingsbalanse med utlandet, men alle data peker i den retning at valutamarkedet har ligget i vår favør, og at balansen har vært lettere.

Bankenes beholdninger øket i året. Norges Banks valutabeholdning inkl. utenlandske verdipapirer utgjorde ved utgangen av 1928 ca. 41 og ved utgangen av 1929 66 mill. kroner. For andre banker inkl. sparebanker kan tallene settes til henholdsvis 80 og 85 millioner kroner, altså en samlet økning i året av 30 millioner kroner.

Opgavene over verdipapiriromsetningen med utlandet viser betydelig større innkjøp fra utlandet enn salg til utlandet. Der er således kjøpt adskillig inn av norske dollarobligasjoner.

Endelig fortjener det å nevnes at der i året bare i forholdsvis ringe utstrekning blev tatt op lån i utlandet.

Den utvikling på det internasjonale marked som jeg nettop har nevnt, skapte et misforhold mellom rentenivået her hjemme og i utlandet. De fordelaktige tilbud som stadig kom om plaseringer trakk midler bort herfra. Bankers og forretningers beholdninger i utlandet øket, og de likviderende banker søkte også å utnytte renteforskjellen. Tross de mindre heldige virkninger som man kunde merke, søkte Norges Bank å holde diskontoen så lavt nede som overhodet mulig, og den gikk heller ikke så høit op som Bank of England, idet vi stanset med 6 %. Mens Englands diskonto i gjennomsnitt lå 1 % høiere enn i 1928, hadde vi praktisk talt samme gjennomsnittsdiskonto i begge år. Hvad jeg har anført vil være tilstrekkelig til å vise at det kostet adskillige anstrengelser å holde diskontoen på et så rimelig nivå, og det samme gjelder den første del av året 1930 med samme sats (5 %) som England, inntil Englands Bank nu i februar gikk ned i 4½ %, hvorved et rimelig forhold blev tilveiebragt. Skal der bemerkes noget om diskontoen i denne periode, måtte det derfor være at den til sine tider lå betenkelig lavt.

Hvad landets økonomiske virksomhet i det hele angår, så er der nok av vidnesbyrd om fremgang. Der var øket liv og virksomhet. Arbeidsledigheten er gått ytterligere ned. Alt i alt har virksomheten vært stor, og man kan visst med trygghet si at den kvantitativt har vært større enn i noget tidligere år. Selv om der ellers er forbehold å ta, betyr dog dette overordentlig meget på årets kreditside.

Ser man hen til lønnsomheten og bedriftenes overskudd, er forholdet ikke så tilfredsstillende. Den nedgang i konjunktorene som har vært merkbar i den siste del av året, har gjort sitt til at forventningene forsåvidt ikke er gått helt i oppfyllelse. Og for jordbrukets vedkommende er stillingen fremdeles trykket.

Året har først og fremst preg av den stabilitet, som har vært fremherskende. Man er kommet ned på det jevne og slår sig til tåls med det beskjedne utbytte.

Det samme inntrykk av rolig utvikling får man av de tall, jeg nevnte for Norges Bank. Og bortsett fra tallene viser våre iakttagelser under arbeidet det samme. Der mangler ikke oppgaver, men de faller nu innenfor rammen av vår almindelige virksomhet. Ingen ekstraordinære aksjoner, så hyppig forekommende i de forløpne år, har vært påkrevet i 1929. Året er det jevneste og roligste år vi har hatt i det siste decennium.

Det er lykkes i året å utnytte våre produksjonsmuligheter i større utstrekning enn før. Man ser også prisverdige bestrebelse for å gjennomføre fremskritt i utstyr og metoder, såvidt evnen strekker til. Året har bragt en sterk utvikling for vår handelsflåte. For hvalfangstens vedkommende har mange ment at en jevnere utvikling med et sterkere bibehold av den nasjonale karakter i eierforholdet vilde ha vært å foretrekke for den voldsomme utvidelse. Tiden vil vise hvad der var det rette.

Ikke minst viktig er de tendenser til sammenslutning og samarbeide som trenger sig frem på så mange områder. Jeg skal nevne tømmersalgsgorganisasjonen som har den meget viktige oppgave å trygge skognæringen og dens arbeidskår. Videre arbeidet for å skape rasjonelle metoder for omsetning av jordbrukets produkter og organer for eksport. De samme bestrebelse er fremme i industrien. Kanskje ikke minst viktig er arbeidet innen våre fiskerier for å samle

fiskere, tilvirkere og eksportører med det mål for øie å skape mere ordnede avsetningsvilkår og en jevnere avkastning.

Der er her ikke tale om kapitalsammenslutninger, som sikter på å utnytte stillingen og på å drive op utbyttet i urimelig grad. De inneholder ikke nogen brådd mot nogen, søker alene å regulere arbeidslivet innen viktige grener av vår produksjon, skape rasjonelle vilkår for avsetning, utjevne de sterke prissvingninger og holde rimelige priser. Derfor har også bankene funnet det å være en plikt å være med.

Der er ingen fare for at disse sammenslutninger skal utvikle sig for raskt. Dertil er det for mange vanskeligheter å overvinne, for mange stridende interesser å arbeide sammen, for man omsider når frem til enighet.

Jeg vil i denne forbindelse få lov til å nevne at for vårt næringslivs utvikling vilde det få stor betydning, om de anstrengelser som nu gjøres for ad internasjonal vei å nå frem til en friere omsetning mellom landene, kunde lykkes.

Følger man med oppmerksomhet alle disse mange bestrebelsers her hjemme, som dels er ført frem, dels ennu må vente, kan man ikke nekte for at der er utvikling og vekst. Det gjelder først å bygge virksomheten på sikker grunn, men ikke mindre å skape et videre virkeområde og flytte grensene lengere ut.

Dette er ikke et arbeide som er eiendommelig for vårt land. Vi ser samme oppgaver tatt op målbevisst i andre land. De har sin arbeidsledighet å kjempe med i ikke ringere grad enn vi, og søker gjennom en planmessig utbygning av næringslivet å skape større arbeidsmuligheter. Der er nemlig ingen annen vei å komme ondet til livs på enn gjennom almindelig erhvervsmessig arbeide.

Jeg kan nevne minister Thomas' arbeide for å skape større arbeidsmuligheter i den britiske industri ved å innføre mere moderne metoder og utstyr, for å gjøre den sterkere og mere utviklingsdyktig. Og han søkte til dette formål samarbeide med forretningsstanden og bankene, for å trekke op planer og treffe skritt i denne retning, hvilket også er gjort. Og videre president Hoover's tiltak nettop i en vanskelig tid for å holde virksomheten oppe.

Det er problemer som melder sig i mange land og til hvis løsning man påkaller bankenes og også nasjonalbankens medvirkning. Det blir diskutert, hvilken rolle bankene skal spille i denne marsj fremad, om de skal være ledende eller innta en mere tilbaketrukket stilling. Men jeg har ikke sett det bestridt at bankene kan gjøre stor nytte som formidlere av dette samarbeide, så vel som ved den finansielle medvirkning som de har adgang til å yde.

Jeg føler mig sikker på at de norske bankmenn, som deres utenlandske kolleger, vil innstille sig efter de mål, som blir satt for opbygning av det økonomiske liv, og i lojalt samarbeide med statsmyndighetene og arbeidslivets menn gjøre sitt beste for å nå dette.

I denne sammenheng må jeg komme inn på et annet moment, sparingen. Alle de tusener små og større beløp flyter inn i bankene og samlet andrar de til store summer, som bankene forvalter og anbringer på den måte som byr den beste sikkerhet og gjør den største nytte. Bankkapitalen er jo for den altoverveiende del intet annet enn de norske borgeres spare-skillinger lagt op for fremtiden, for behov i trangstille, for senere investering i andre spare-former, for å ta op virksomhet i en eller annen form. Bankkapitalen med de store tall er de hundretusener vinnskibelige individers eiendom. Alene i sparebankene utgjør antallet av innskytere eller rettere innskuddsbøker over to millioner (det blir 731 pr. 1000 innbyggere), og med tillegg av de hundrede tusener innskytere i privatbankene får man tall som representerer en stor del av norske hjem. Antallet burde være ennu større og kan bli større. Men allerede som det er, er bankenes interesser i virkeligheten identisk med samfundets interesser og skal være det.

Som uundgåelig i en periode som den vi har gått igjennem — og andre land har gått igjennem — er innskuddsmassen gått nedover, og går fremdeles nedover.

Der er visstnok stadig og jevnt tilsig, og man hører ikke sjelden eksempler, som må bringe en til å beundre den økonomiske sans som gir sig utslag, tross minskede inntekter og trykkende skatter, som i første rekke svekker evnen til å legge noget op.

Men på den annen side går midler ut, fordi de trenges i husholdningen, fordi

de skal nyttes i forretningsøiemed, anvendes til opgjør av gjeld o. s. v. Og dette uttak har vært overveiende, så resultatet er blitt en nedgang fra år til år.

Men denne nedadgående tendens har vært i avtagende, således at man nærmer sig det tidspunkt, da tilgangen blir større enn avgangen og det samlede opgjør vil vise positiv balanse for opsparingen. Og man må med utålmodighet speide efter den tid, da dette vil inntreffe. Fordi dette er av den mest avgjørende betydning for vår økonomi. Ti derpå beror den utstrekning, hvori det vil kunne lykkes oss å utvikle vår produksjon og vårt arbeidsliv. Enhver ny bedrift, enhver utvidelse av vår produksjon, ethvert fremskritt som muliggjør beskjeftigelse av flere mennesker krever kapital og en øket tilgang av kapital, mens mangel på kapital forspiller våre utviklingsmuligheter. Der er ingen måte å skaffe de midler på, som trenges for vår økonomiske fremgang, uten gjennom opsparing, om vi ikke vil gå til utlandet og låne dem.

Det vil da forståes hvilken vekt der må legges på å verne om sparingen. Det kan med sikkerhet sies, at vi i de år som kommer vil kunne bygge mere op gjennom samarbeide, at arbeidslivet vil kunne utvides på forskjellige områder, et mål, der er verd våre største anstrengelser. Men en vesentlig forutsetning herfor er at den nødvendige kapital blir skapt for å løse oppgavene.

Hvad man nu har vunnet i fasthet og stabilitet må utnyttes videre, så det kan føre den økonomiske utvikling mest mulig frem. Det står for mig som den viktigste oppgave som overhodet foreligger.

Jeg har ansett det for å være min plikt å komme inn på det som jeg ser som vårt økonomiske program for den tid som kommer.

Der er også en annen betraktning som gjør det naturlig at jeg så inntrengende som det er mig mulig fremholder dette. Efter den nedgang i konjunktorene som har vært merkbar i den siste del av året er stillingen nokså uklar. Det er ikke så lett å si, hvor lenge det vil vare og om det skal gå ytterligere nedover. Men her spiller rentenivåets bevegelser inn som en faktor av betydning. Det var et stort held at reaksjonen efter utløsningen i oktober måned kom så hurtig. Og det kan jo tenkes at rentenivået går ytterligere ned. I ethvert fall gir den lave rente et viktig utgangspunkt i den situasjon vi nu er inne i. Den lave rente vil kunne gi den stimulans, som atter setter liv i omsetningen. Nettop i den lave rente har man en faktor, som virker stimulerende på produksjon og omsetning. Kreftene samles til nye fremstøt. Og som forholdene for tiden ligger an, er det mulig at denne stimulans kan virke hurtig. Det er da klart, at det må være maktpåliggende for oss, at denne chance ikke forspilles. Jeg vilde anse det for en ulykke om vi på veien fremover skulde bli sinket i forhold til andre land. Det gjelder nettop av alle krefter å nytte denne chance til fremgang for landets økonomiske virksomhet.